

Summary. Vetrov I. G., Sheleiko T. V. Solution of social problems in heavy industry and railway transport of Ukraine at the initial stage of recovery. 1943–1945. The article considered the complex of issues associated with the revival of social objects heavy industry and railway transport of Ukraine in the initial period of recovery in the years 1943–1945. Features and nature of the losses caused by this segment of economy of the Republic in the course of implementation tactics « scorched earth» and in the process of war actions are shown. Main approaches to implementation of the social strategy of the Soviet government are traced. States that its defining feature was the disparity in financial and material support recovery efforts in the social and industrial sectors in favor of the latter. Priority directions of activities aimed at the rehabilitation of housing, provision of employees of these industries clothing, footwear and food, the regeneration of municipal institutions, institutions of health and education are revealed. It is noted that simultaneously with the centralized capital investments of the Union government conducts business leaders on maximum use of local resources: workforce, building materials, raw materials and so on. Special attention was paid to the organization of department's worker supply and farms. Shortcomings in the solution of a complex problem are disclosed.

Key words: World War II, heavy industry, railway transport, recovery, social sphere.

УДК 94 (477) «1943/1945»

Т. В. Терещенко

МАТЕРІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ СЕЛЯН ЦЕНТРАЛЬНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ В 1943–1945 рр.

Стаття присвячена аналізу матеріального становища сільського населення центральних областей України в останні роки війни. Розглянуто вплив різних факторів на матеріальне становище селян, а також джерела їхніх прибутків.

Ключові слова: соціально-побутова сфера села, селяни, колгоспники, період відбудови, побут, добробут.

Постановка проблеми. Рівень життя населення – надзвичайно складна соціально-економічна категорія, яка містить безліч різнопланових показників, що тим чи іншим чином характеризують матеріальний добробут, соціальне середовище, умови проживання та інші важливі аспекти людського життя. **Метою** публікації є вивчення чинників, які визначали матеріальне становище сільського населення Центральної України у початковий період відбудови в 1943–1945 рр.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема якості життя українського колгоспного селянства в означений період недостатньо висвітлена у працях істориків радянського періоду. Не написано достатньої кількості праць з цієї тематики й після здобуття незалежності. Проте є низка досліджень, які прокладають шлях у цьому напрямку. Окремі питання щодо матеріального становища українського селянства в 1943–1945 рр. відображені у колективній монографії «Українське село у 20–90-х роках ХХ століття» [1]. Суперечливі процеси розвитку аграрного сектора України та соціально-побутової сфери села у 1943–1945 рр. з нових методологічних позицій проаналізовано у відповідних розділах другого тому фундаментальної колективної праці «Історія українського селянства» [2], колективній монографії «Економічна історія України» [3], «Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст. Історичні нариси» [4]. Наслідки війни та нацистської окупації для українського села та його соціальної сфери розкриваються в монографії «Українське село в 1941–1945 рр.: економічне та соціальне становище» та статтях О. Г. Перехреста [5]. Причини невисокого рівня життя сільського населення України цього періоду розглядає І. Рибак [6], він з'ясовує хід та основні етапи відбудовчих робіт, характеризує не лише кількісні, а й якісні їхні параметри.

Виклад основного матеріалу. В умовах триваючої війни надзвичайно важким було матеріальне становище селян. Воно зумовлювалося не лише втратами, викликаними війною та окупацією, а й наслідком скорочення фондів споживання в колгоспах і різкого зменшення оплати праці колгоспників [7, 12; 8, 207].

Пояснювалося таке становище рядом причин. Збільшилися норми обов'язкових поставок колгоспами державі сільськогосподарської продукції при суттєвому зменшенні урожайності й поголів'я худоби, а також видатки колгоспів за розрахунками з державою за всіма видами постановок і позик; значна частка прибутків колгоспів йшла на відбудову зруйнованого під час окупації господарства; збільшилися витрати колгоспів, що йшли на поповнення різних фондів: допомоги Червоній армії, інвалідам війни, сім'ям військовослужбовців, дітям-сиротам, колгоспникам похилого віку та тим, хто втратив працездатність [9, 252]. Зростання прибутків колгоспів гальмувалося також низькими заготівельними цінами на сільськогосподарську продукцію. У середньому грошові прибутки колгоспів України в 1945 р. становили лише 56,5% від рівня 1940 р. [10, 81]. Усе це зменшувало відсоток відрахування коштів на оплату трудодня при розподілі прибутків колгоспників [9, 252]. Оплата праці колгоспника в центральних областях України не відрзнялася від загальноукраїнського рівня й була нижчою, ніж до війни [9, 81]. Так, у 1944 р. середня оплата трудодня на Київщині становила 1,1 кг зерна і 0,72 крб. грошима [9, 251], а частина колгоспів зовсім не здійснювала грошової або натуральної оплати праці колгоспників [9, 252; 11, 21, 27]. Питома вага прибутків за працю у колгоспі в сукупному доході сім'ї колгоспника становила загалом не більше 20,3% грошових доходів і 37,7% доходу зернових. Загальні щомісячні грошові та натуральні виплати рідко сягали 20 крб. на особу. Це значною мірою підривало матеріальну зацікавленість колгоспників у результатах своєї праці в колгоспі [9, 253; 12, 83–84]. Селяни отримували принаймні у 2–3 рази менше продуктів за трудоднями, ніж робітники і службовці за картками, тому були кровно зацікавлені у розвитку присадибного господарства. Прагнення ж селян усіма засобами збільшити свої присадибні ділянки відповідно до постанови ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 27 травня 1939 р. «Про заходи по охороні громадських земель колгоспів від розбазарювання» трактувалося владою як розбазарювання, розкрадання колгоспної землі [13, 18; 12, 335; 14, 10].

За відомостями, отриманими з ряду районів Київської, Кіровоградської, Полтавської, Дніпропетровської областей, у такий спосіб було «розбазарено» 649,1 тис. га. Тому вилучення земельних надлишків стало для радянської влади на завершальному етапі війни актуальним завданням. З трибун пленумів обкомів та райкомів звучала різка критика на адресу тих керівників колгоспів, які допустили розширення особистих присадибних земельних ділянок селян за рахунок громадських земель. Преса мобілізувала громадську думку й вимагала впорядкування землекористування [12, 44].

Органи Наркомзему і Держконтролю УРСР провели спеціальні ревізії в колгоспах [15, 10–11]. На середину 1945 р. перевірки з обмірами земельних наділів та приведенням розмірів присадибних ділянок селян до норм, передбачених Статутом сільськогосподарської артілі відбулися в Полтавській області в усіх 2459 колгоспах, у Київській – у 1932 колгоспах із 2349, у Кіровоградській – у 1592 колгоспах із 1718, у Дніпропетровській – у 1338 колгоспах із 1682 [14, 10]. За результатами цих перевірок було встановлено ряд відхилень від норм. Наприклад, унаслідок перевірки організаційно-колгоспним відділом Кіровоградського обласного земельного відділу лише п'яти колгоспів Єлисаветградського району було виявлено, так званих, «розбазарювань» і самозахопленнь землі в розмірі 10,19 га. Установлено, що окремі колгоспники, а також робітники й службовці, самовільно приєднували до своїх присадибних ділянок до 0,5 га землі, чим удвічі й утричі збільшили їхні розміри. Наприклад, у колгоспі ім. XVII партз'їзду в колгоспника А. Б. Сміяна за шнуровою земельною книгою значилося 0,65 га землі, а фактично він мав 1,14 га [13, 18].

Виступаючи за впорядкування землекористування селянськими дворами, держава виходила не тільки і не стільки з необхідності збереження громадських земель колгоспів. Адже мова переважно йшла про повернення колгоспам усього декількох гектарів земельних угідь, тоді як вони мали у своєму розпорядженні сотні гектарів, які, до того ж, часто не використовувалися повною мірою [16, 44, 330]. А для селянина кожна сотка землі мала життєво важливе значення. Перевищення розмірів присадибних ділянок заборонялося насамперед тому, що це порушувало співвідношення між працею на громадській і особистій

землі, а в період сільськогосподарських робіт відволікало робочу силу з колективного господарства. У 1944–1945 рр. посіви на присадибних ділянках колгоспників значно перевищили довоєнні розміри [16, 45]. Замість додаткового джерела прибутків, яким воно мало бути згідно зі Статутом сільськогосподарської артілі, особисте господарство у завершальний період війни стало для колгоспників основним, адже громадське господарство не задовольняло потреби селян і не компенсувало трудові затрати. Працівники Наркозему УРСР у ході перевірок виявляли випадки, коли колгоспники припиняли працювати в громадському господарстві або працювали для годиться, щоб користуватися правами члена колгоспу й зберегти присадибну ділянку як основне джерело прибутку [16, 46].

Залежність селянина від підсобного господарства посилювала його зв'язок з ринком. Особисте господарство давало картоплю, овочі, молоко, м'ясо, яйця, але не могло забезпечити повністю потребу в хлібі. Доводилося йти на базар ще й тому, щоб отримати гроші для сплати грошового податку. При цьому варто зазначити, що в 1944–1945 рр. ціни на колгоспному ринку порівняно з 1940 р., значно зросли, але купівельна спроможність карбованця падала, продавати товари було не вигідно. У цій ситуації колгоспники віддавали перевагу продуктообміну [16, 348].

Колгоспна торгівля ж не була організована належним чином [16, 349]. Фактично сільськогосподарська продукція з колгоспів і особистих селянських господарств переважно скуповувалася оптом перекупниками і перепродавалася за вищими на 50–100% цінами. Та, не зважаючи на це, у завершальний період війни значення ринку як джерела номінальних прибутків зросло не лише для колгоспників, але й для колгоспів.

Важливою складовою соціальної інфраструктури села, завдяки якій селяни могли прилучитися до сфери споживання, мала слугувати торгівельна мережа. Однак у 1943–1945 рр. торгівельне обслуговування в сільських населених пунктах було незадовільним. Сільська торгівельна мережа після окупації потребувала значних відновлювальних робіт. Проте через відсутність капіталовкладень відбудова державних торгівельних закладів в основному здійснювалася на рівні районних центрів, а в селах цією справою мали займатися сільські споживчі товариства, залучаючи кошти колгоспного селянства [17, 164]. Але розорене війною та радянською податковою політикою зубожіле селянство не мало достатніх коштів і сил, щоб сприяти відновленню у повному обсязі довоєнної мережі торгівельних закладів на селі. Там же, де вдавалося залучити кошти селян, робота закладів торгівлі відновлювалася. Так, уже в 1944 р. завдяки залученню коштів колгоспників у селах Київської області вже діяло 300 сільських споживчих товариств [6, 114], у селах Кіровоградської області – 30 споживчих товариств та 330 сільпо [18, 69]. Однак крамниці, що відновлювали свою роботу, не мали змоги задовольнити зазвичай навіть найелементарніші запити сільського населення. У них часто були відсутні у вільному продажі товари першої необхідності: мило, сірники, гас, значна частина асортименту будівельних матеріалів, мотузки, ліхтарі, лампи, посуд, інвентар для сільськогосподарських робіт та інше, не кажучи вже про тканини, взуття, одяг, сіль, цукор, олію та інші продукти [16, 357]. Їхня відсутність зумовлювала рівень життя кожної окремої сім'ї та її членів. У селянських житлах не вистачало елементарних речей: ліжок, стільців, шаф, столів. А ковдри, постільна білизна, матраци стали взагалі предметами розкоші для багатьох сільських жителів.

Значною мірою це було пов'язано з об'єктивними причинами, адже виробництво найнеобхідніших товарів та продуктів зменшилося порівняно з довоєнними періодом у декілька разів. Так, виробництво панчішно-шкарпеткових виробів у 1945 р. зменшилось порівняно з 1940 р. у 5,4 рази, трикотажу, гумового взуття, цукру в 4,7 рази, кондитерських виробів у 3,7 рази, шкіряного взуття у 3,4 рази, мила у 3 рази, рослинної олії більш ніж у 2,7 рази [16, 42–43]. У 1943–1945 рр. в умовах післяокупаційної відбудови випуск гостродефіцитних товарів лише налагоджувався й ними постачалися насамперед частини Червоної армії, робітники провідних галузей промисловості, а також дитячі та лікувальні заклади. До того ж, селяни, на яких не поширювалося нормоване постачання продовольчими та промисловими товарами за картковою системою, як це практикувалося в містах, були

позбавлені можливості хоча б часткового задоволення потреб на найнеобхідніші товари в торгівельних закладах міста [19, 35].

Ситуацію із забезпеченням селян не покращувала й організована Центроспілкою для викачування з села додаткових ресурсів зустрічна торгівля промисловими та продовольчими товарами в обмін на різноманітну сільськогосподарську продукцію [16, 357; 20; 69]. У 1943 р. із загального ринкового фонду споживчої кооперації майже 40% товарів направлялися на стимулювання заготівель шерсті, коконів шовкопряда, зерна та іншої сільськогосподарської продукції. У 1944 р. з цією метою було виділено половину, а в 1945 р. – чотири п'ятих усіх виділених фондів [16, 83]. У зв'язку з цим торгівельні заклади на селі не могли виконувати прямі функціональні обов'язки, займаючись переважно заготівлею сільськогосподарської продукції [6, 115].

До всього цього додавалися проблеми та труднощі, пов'язані з побутовим обслуговуванням сільського населення. В умовах війни воно фактично було згорнуто. Кустарі-одиначки, які працювали в деяких селах, не могли задовольнити величезний попит на побутові послуги сільських жителів.

За цих умов вирішення проблеми побутового обслуговування значною мірою залежало від відновлення роботи промислових комбінатів системи Наркомату місцевої промисловості УРСР та підприємств і майстерень промислової та інвалідської кооперації, підпорядкованих Укооппромарді та Укоопінраді. Слід зазначити, що робота в цьому напрямі розпочиналася відразу ж після вигнання окупантів, унаслідок чого вже до кінця 1943 р. в районах центральних областей України відновили роботу десятки таких підприємств, а в подальшому їх кількість стрімко збільшувалася. Зокрема, на кінець 1945 р. у Київській області (без м. Києва) функціонували 50 промислових комбінатів із 378 майстернями та цехами [21, 7], у першій половині 1946 р. у Дніпропетровській області – відповідно 40 із 346, у Кіровоградській – 30 із 261, у Полтавській – 30 промислових комбінатів із 314 майстернями та цехами [22, 4–5]. Вони виробляли різноманітні товари широкого вжитку та надавали послуги населенню. Особливо швидкими темпами зростало гончарне та шкірообробне виробництво, виробництво бочкотари, виробів із металу, ремонт і виробництво взуття, зброї, обозу та ін.

Однак, загалом це суттєво не позначилося на рівні побутового обслуговування селян. По-перше, обсяги наданих послуг були ще незначними і набагато меншими, ніж у довоєнний період. Так, якщо в 1940 р. промкомбінати Київщини (разом з м. Києвом) випустили валової продукції та надали послуг населенню на суму 73 689 тис. крб., то за 1943 р. (від моменту визволення) – по лютий 1945 р. включно – лише на 20 418 тис. крб. (без м. Києва). У Дніпропетровській області ці показники за той же період становили відповідно 20 479 тис. крб. і 11 411 тис. крб., Полтавській – відповідно 15 267 тис. крб. і 9927 тис. крб., Кіровоградській у 1940 р. – 8879 тис. крб. і за 1944 р. – лютий 1945 р. – 2389 крб. [23, 75 зв.].

По-друге, згадані промкомбінати розташовувалися переважно в районних центрах і селяни часто не мали можливості, часу і транспорту, щоб скористатися їхніми послугами. За цих умов сільським жителям не залишалось нічого іншого, як перейти на побутове самообслуговування. У домашніх умовах, використовуючи підручні засоби вони пряли, ткали полотно, вичиняли шкіру, виготовляли та ремонтували одяг, взуття тощо. У зв'язку з цим селяни продовжували носити одяг із домотканого полотна, військово обмундирування, саморобне взуття тощо.

Відсутність торгівельного та побутового обслуговування створювала для мешканців сіл неймовірні труднощі у повсякденному житті [616, 105]. Узимку та восени через відсутність одягу люди часто не мали можливості виходити на вулицю, нерідко взуттям члени сім'ї користувалися по черзі. Непоодинокими були випадки, коли, не маючи чобіт, діти не ходили до школи.

Не було достатньої матеріальної бази для організації на селі громадського харчування [14, 221]. Мережа їдалень, чайних, буфетів у 1945 р. становила лише 32% довоєнного рівня. Їдальні здебільшого містилися в тісних приміщеннях, нові приміщення будувалися тільки в

районних центрах [14, 221; 16, 116]. Забезпечувалися громадським харчуванням передусім робітники МТС, сільська інтелігенція, партійний актив та діти [4, 69 зв.].

Висновки. У роки війни та окупації житлово-побутовій сфері села було завдано величезних збитків та руйнувань, які відкинули її на багато років назад. Перебуваючи під нацистською окупацією, жителі сіл задовольнялися надзвичайно примітивними житлово-побутовими умовами, а частіше потерпали через їх повну відсутність. Після звільнення сіл України від загарбників почали здійснюватися найбільш невідкладні заходи з відновлення житлового фонду та окремих галузей побутової інфраструктури села. Однак, неефективність системи планування й управління, відсутність матеріальних стимулів і примусовий характер праці, обмеження прав призвели до відчуження селянина від землі та результатів його праці. Аграрна політика радянської держави післяокупаційних років була антиселянською, спрямованою на викорінення товарно-грошових відносин, носіями яких було селянство. Вона призвела до голоду на селі, знелюднення села і врешті-решт стала однією з основних причин економічної кризи, яку переживало тодішнє суспільство.

Список використаної літератури

1. Українське село у 20–90-х роках ХХ століття (короткий історико-економічний нарис). – К., 1998. – 278 с.
2. Історія селянства України : в 2-х т. / Інститут історії України НАН України. – К. : Наукова думка, 2006. – Т. 2. – 653 с.
3. Економічна історія України : історико-економічне дослідження : в 2-х т. / Інститут історії України НАН України. – К. : Ніка-Центр, 2011. – Т. 1. – 696 с.
4. Україна в Другій світовій війні : погляд з ХХІ століття. – К. : Наукова думка, 2011. – Кн.2. – 941 с.
5. Перехрест О. Г. Українське село в 1941–1945 рр. : економічне та соціальне становище / О. Г. Перехрест. – Черкаси : ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2011. – 668 с.
6. Рибак І. В. Соціально-побутова інфраструктура українського села 1921–1991 рр. / І. В. Рибак. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2000. – 304 с.
7. Пилявец Ю. Г. Колхозы Украины в восстановительный период : проблемы и трудности (1943–1950) : автореф. дис. ... доктор. истор. наук / Ю. Г. Пилявец. – К., 1992. – 15 с.
8. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и Пленумов ЦК (1898–1986 гг.) : 9-е изд. – М. : Политиздат, 1985. – Т. 7 : (1938–1945 гг.) – 574 с.
9. Лавринович М. І. Комуністична партія України – організатор відбудови сільського господарства в 1943–1945 рр. (На матеріалах Житомирської, Київської, Сумської та Чернігівської областей) : дис. ... канд. істор. наук / М. І. Лавринович. – К., 1964. – 280 с.
10. Коваль М. В. УРСР у період відбудови і розвитку народного господарства (1945–1955 рр.) / М. В. Коваль // Укр. істор. журн. – 1990. – № 4. – С. 80–87.
11. Зубкова Е. Ю. Общественная атмосфера после войны (1948–1952). Механизмы борьбы с инакомыслием / Е. Ю. Зубкова // Свободная мысль. – 1992. – № 9. – С. 79–88.
12. Найближчі завдання працівників сільського господарства України. Виступ Голови Раднаркому УРСР і Секретаря ЦК КП(б)У М.С.Хрущова на Пленумі ЦК КП(б)У 6 червня 1945 р. Скорочена стенограма // Колгоспник України. – 1945. – № 72 (653). – 19 червня. – С. 1–2.
13. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 27, оп. 17, спр. 6316.
14. ЦДАВО України, ф. 27, оп. 17, спр. 3334.
15. Державний архів Кіровоградської області (далі – ДАКО), ф. Р–2860, оп. 1, спр. 70.
16. Арутюнян Ю. В. Советское крестьянство в годы Великой Отечественной войны / Ю. В. Арутюнян. – М. : Изд-во АН ССР, 1961. – 459 с.
17. Вербицкая О. М. Российское крестьянство: от Сталина к Хрущеву. Середина 40-х – начало 60-х годов / О. М. Вербицкая. – М. : Наука, 1992. – 224 с.
18. ДАКО, ф. Р–5115, оп. 2, спр. 8.
19. Гетьман Г. О. Развитие кооперативной торговли на Украине в послевоенные годы (1945–1952 гг.) / Г. О. Гетьман. – Харьков : Видавництво Харківського ун-ту, 1969. – 175 с.
20. Сільське господарство Кіровоградщини (1944–1975) : зб. документів і матеріалів / упоряд. Л. О. Білаш, Є. І. Горбунова, Г. Ф. Турчаніна. – Дніпропетровськ : Промінь, 1987. – 248 с.
21. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 1, оп. 76, спр. 210.
22. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 76, спр. 206.

Одержано редакцією 01. 09. 2014

Прийнято до публікації 20. 11. 2014

Аннотація. *Терещенко Т. В. Матеріальне положення сільського населення центральних областей України в 1943–1945 зг. Стаття посвячена отдельним аспектам матеріального положення сільського населення центральних областей України на начальном етапе востановлення народного хозяйства в последние годы войны. В ней рассмотрено влияние различных факторов на матеріальное положение крестьян, а также источники их доходов.*

Ключевые слова: *соціально-бытовая сфера села, крестьяне, колхозники, период востановлення, быт, благополучие.*

Summary. *Tereshchenko T. V. Material status of rural population central areas of Ukraine (years 1943–1945.) The article analyzes the material position of the rural population of the central areas of Ukraine during the period of re-establishment of the economy (1943–1945) on the basis of numerous sources and literature. The influence of different factors on the financial position of the villagers and the main sources of income were investigated. An attempt of a complex study of the village social sphere at the period of renewal as well as specific character of its functioning in the context of the socio-political life of the republic has been made in the course of the investigation with the help of the different approaches analysis of a great many of scientific publications. Its results gave the author an opportunity to make a general conclusion, that the chief causes of the Central Ukraine village social sphere low level development at the reconstruction period were not only the consequences of war, but also the existence of the administrative-command system which, while forming state budget, would re-distribute the funds for the profit of heavy industry, neglecting village natives' social needs as well as folk welfare improvement.*

Key words: *the village social sphere, the village natives, the country renewal and development process, the reconstruction period, the social-living network, the folk welfare improvement.*

УДК 94(477) «1941–1945» – 0.58.244

О. Г. Перехрест

ЗАХОДИ ЩОДО ВІДРОДЖЕННЯ САДІВНИЦТВА Й ВИНОГРАДАРСТВА В УКРАЇНІ В 1943–1950 рр.

Стаття присвячена розгляду недостатньо дослідженого й висвітленого у вітчизняній історіографії сегмента аграрної історії України – відродженню садівничої й виноградарської галузей сільськогосподарського сектора економіки України в 1943–1945 рр. Проаналізовано стан справ у зазначених галузях у передвоєнний період, згубні наслідки для їхнього функціонування війни та нацистської окупації. Розглянуті здійснені заходи щодо відродження садівництва й виноградарства в республіці в 1943–1945 рр. Показано основні напрямки відновлювальних робіт, проблеми й труднощі, які супроводжували цей процес, шляхи й засоби їх подолання, конкретну допомогу, надану українським аграріям республіками СРСР. Акцентовано увагу на позитивних результатах відновлювальних робіт і невирішених проблемах та їхніх причинах.

Ключові слова: *садівництво, виноградарство, насадження, сортовий склад, посадковий матеріал.*

Постановка проблеми. У відбудовний період у переліку здійснюваних заходів по відродженню в республіці сільського господарства великі завдання стояли щодо відтворення та подальшого розвитку садівництва і виноградарства. Упродовж 1943–1945 рр. у республіці було здійснено значну роботу щодо відновлення цих важливих галузей аграрного сектора економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однак в історичній літературі, присвяченій відбудовним процесам у сільському господарстві республіки, це питання до теперішнього часу залишається недостатньо висвітленим: до нього зверталися в контексті більш загальних проблем лише М. О. Буцько і М. І. Лавринович, О. П. Канєвський та автор заявленої публікації [1]. З огляду на викладене вище у статті ставиться **мета** проаналізувати здійсненні